

Užduotis samprotaujamojo pobūdžio teksto kūrimui (istorijos rašiniui),

III gimnazijos klasė

Įvadinės pastabos

- 1) Užduotį rekomenduojama atlikti III gimnazijos klasėje 2023-2024 mokslo metų pabaigoje išėjus temą *Kultūra ir mokslas*.
- 2) Užduotis apima dvi temas: *Kultūra ir menininko (ne)laisvė XX a. totalitarinėse valstybėse* ir *Kultūra okupuotoje Lietuvoje: ideologizacija, cenzūra ir sovietinis modernizmas*. Tuo būdu užduotis orientuota (kaip pažymėta Bendrojoje programoje) į vientisą, prasmingą visumą ir konkrečios istorinės problemos interpretacijos kūrimą.
- 3) Vertinant istorijos rašinį (samprotaujamojo pobūdžio teksto kūrimą) reikalinga vadovautis: *Bendriausieji istorijos rašinio vertinimo kriterijai*, [ISTORIJS rasiinio kriterijai 2023-12-18.pdf \(smm.lt\)](#)

Mokymo(si) turinys

III gimnazijos klasė

- **Kultūra ir menininko (ne)laisvė XX a. totalitarinėse valstybėse**

Nagrinėjamas kultūros ideologizavimas: tarp kūrėjų priverstinės emigracijos, „išsigimusio meno“ ir knygų deginimo. Įvertinama kūrėjo pasirinkimo (laisvos valios) sudėtingumas ir reikšmė: Borisas Pasternakas, Česlovas Milošas, Aleksandras Solženicynas. Aptariamas menininko vaidmuo valstybės ar ideologijos tarnyboje: Sergejus Eizenšteinas, Leni Ryfenštal. Aptariama Jozefo Gebelso vaidmuo ir sprendimai, ideologizuojant kultūrą totalitarinėje sistemoje. Aiškinamasi chunveibinų, „išsigimusio meno“, kultūros ideologizavimo, socrealizmo sąvokų reikšmė, siekiant suvokti analizuojamą temą. Analizuojami reikšmingi įvykiai kultūros ideologizavimui totalitarinėse santvarkose XX a.: „Filosofų laivas“ Sovietų Sąjungoje, knygų deginimas Vokietijoje, Kultūrinė revoliucija Kinijoje.

- **Kultūra okupuotoje Lietuvoje: ideologizacija, cenzūra ir sovietinis modernizmas**

Analizuojamos laisvos meninės raiškos galimybės sovietmečiu: tarp cenzūros ir savicenzūros, tarp Maskvos ir Vilniaus. Kultūros praktiškumas – vėlyvojo sovietmečio architektūra. Aptariamas sovietų Lietuvos teatro išskirtinumas. Aptariama Jono Jurašo, Juozo Miltinio, Algimanto ir Vytauto Nasvyčių kultūrinė veikla sovietinėje Lietuvoje. Aiškinamasi brutalizmo, cenzūros, Glavlito, ideologizacijos, mikrorajono, propagandos, sovietinio modernizmo sąvokų reikšmė aptariamose temose kontekste.

VISUOMENINIO UGDYMO DALYKŲ VALSTYBINIŲ BRANDOS EGZAMINŲ UŽDUOČIŲ APRAŠAS

(Nacionalinės švietimo agentūros direktoriaus 2024 m. vasario 1 d. įsakymo Nr. VK-67 redakcija [VBE-aprasas visuomeninis_2024.pdf \(smm.lt\)](#))

Istorijos brandos egzaminas.

Užduoties pobūdis

II dalis. Samprotaujamojo pobūdžio teksto kūrimas (istorinio pasakojimo kūrimas).

Kuriant tekstą, probleminis klausimas svarstomas pagal pateiktus istorijos šaltinius (darbas su šaltiniais, analizė, interpretavimas, vertinimas, argumentų ir išvadų pateikimas). Sukurto teksto apimtis – nuo 250 iki 500 žodžių.

II dalies tašku suma – 20.

Užduotis

Totalitarinėse valstybėse cenzūra paprastai būna ypač glaudžiai susijusi su ideologija, kad ir kokia ideologija jose vyrautų. Ar jūs sutinkate su tokiu teiginiu?

Atsakydami remkitės šaltiniais ir žiniomis.

A Šaltinis. Iš A. Hitlerio kalbos

Lojaliems ir talentingiems nacistinio režimo muzikantams suteikiama darbo vieta. Lojaliems, bet netalentingiems nacistinio režimo muzikantams nėra suteikiama darbo vieta. Bet kuris žmogus, kuris yra ne žydas, pasižymi muzikiniu genialumu ir priklauso „Reicho muzikos skyriui“, gali kurti. Jam garantuojama darbo vieta.

B Šaltinis. Karikatūra Jozefas Gebelsas ir dainų atlikėja radijo laidoje (apie 1936 m.)

C Šaltinis. Iš Juozo Baltušio dienoraščio (1978)

Labai atidžiai dar ir dar kartą žiūrėjau „Sakmės apie Južą“ rankraštį. „Vagos“ leidyklos darbuotojai dreba dėl kai kurių šitos sakmės vietų, konkrečiai, kur rašau apie išvežimus, vykdytus Lietuvoje 1941 metais. Pasirodo, dabar duoti nurodymai: viską vaizduoti taip, kad išvežimų tarytum nė būti nebuvo, o jeigu ir buvo, tai išvežė tik tai kaltus, niekas nekaltas nenukentėjo. Sunku įsivaizduoti absurdiškesnius teigimus! Jeigu niekas nekaltas nenukentėjo, tai iš kur tie tūkstančiai reabilituotų? Utenoje juk stovi paminklas Jeronimui Uborevičiui, tai ar ne jį sušaudė Stalinas? Absurdas ir nieko daugiau šitaip teigti! Nieko nebakrausiu iš „Sakmės apie Južą“, kur liečiama ištrėnimų tema. Tegū nors pasikaria visi!

D Šaltinis. Iš Jurgos Pukinskaitės straipsnio *Glavlit* Lietuvoje 1953-1964 m. (2004)

1958 m. dėl „žemo ideologinio“ turinio eilėraščių bei netikusio Petro Cvirkos gyvenimo aprašymo buvo sugrąžintas pataisymui almanachas „Jauniai“. Neišleista knyga „Eilėraščiai“, skirta vidurinėms mokykloms, į kurią buvo įtraukti XIX a. lietuvių autorių kūriniai. Knyga buvo parengta be įvado, todėl kai kurie eilėraščiai galėjo būti „neteisingai ir dviprasmiškai“ suprasti. Iš Antano Venclovos knygos „Laikas ir rašytojai“ išimtas straipsnis apie Maironį, kuriame poetas aprašytas pernelyg teigiamai. Prikibta prie Vytauto Pikturnos knygos „Toje Baltijos pusėje“, kur idealizuojamas Šveicarijos gyvenimas". [...] Cenzoriai nebuvo patenkinti ir Jono Avyžiaus romanu „Kaimas kryžkelėje“, kuriame rašytojas kolūkį pavaizdavo pesimistinėmis spalvomis: rašė apie girtaujančius, vagiančius, bėgančius iš kolūkių žmones. Iš žurnalo „Moksleivis“ Nr. 1 dėl politinių motyvų išimtas straipsnelis, kuriame teigta, kad dauguma moksleivių, baigę vidurinę mokyklą, studijuoja aukštosiose mokyklose ir apsigyvena didžiuosiuose miestuose, tik 1 iš 100 lieka kaime. Tokio pat pobūdžio informacija buvo išbraukta ir iš 1960 m. „Šluotos“ Nr. 18 straipsnelio, kuriame teigta, kad jaunuoliai bėga į miestus, o kolūkiuose lieka tik senukai"